

СЕКЦІЯ 4

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКИХ ФАКТОРІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІДЕОЛОГІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

PECULIARITIES OF MANAGEMENT FACTORS OF THE IDEOLOGICAL SOCIALIZATION TRANSFORMATION AT THE MODERN STAGE IN THE CONTEXT OF NATIONAL SECURITY IN UKRAINE

Досліджено етапи трансформації організації держави в контексті моделі функціонування державно-організованого суспільства. Соціалізація, як процес становлення соціальної сутності людини, є проблемним полем досліджень більше ста років. Усі теорії соціалізації розрізняються між собою способом вирішення питання про взаємини у становленні людської особистості індивідуального і суспільного. За допомогою соціалізації суспільство здійснює контроль над індивідами, забезпечує за рахунок підтримки однорідності суспільства соціальну стабільність у контексті національної безпеки.

Проаналізовано інституційні сили та функції держави із забезпечення формування державницької ідеології в Україні, основою існування будь-якого суспільства є система фундаментальних соціокультурних цінностей. Соціалізація є тим процесом, який призводить до гармонії ціннісних систем індивідів, правил їх поведінки один з одним і ціннісною системою суспільства, особливо в контексті національної безпеки. Велику цінність уособлює ідеологія державних апаратів, позаяк у ній підкреслюється роль держави в артикуляції ідеології як необхідного елемента будь-якої суспільної формації.

Жодна влада не може утримати своє панівне становище, якщо не здійснює гегемонію в ідеологічних державних апаратах, оскільки саме вони забезпечують відтворення відносин експлуатації, забезпечуючи індивідів тими формами суб'єктивності. Здійснюється цей вплив непомітно, ховаючись за очевидними речами таким чином, що людина як би діє сама по собі, по своїй волі, підкоряючись вільному вибору, навіть не помічаючи над собою влади ідеології, яка інституціоналізована в ідеологічних апаратах держави. Ідеологія завжди тією чи іншою мірою включає в себе як суб'єктивно-ціннісні фактори ірраціональні елементи відображення світу, наукове тлумачення соціальних процесів.

Визначено елементи моделі національної безпеки в контексті формування основоположних принципів функціонування суспільства. Ідеологія концентрується на макrorівні соціальних процесів, ставлячи собі за мету регулювання життєдіяльності соціуму в історичній перспективі. Вона виконує об'єктивно вкрай важливу для соціуму функцію вищої легітимізації уявленню про світ і місце людини в ньому, певного суспільного устрою, соціальних відносин, типів поведінки і способу життя.

Обґрунтовано необхідність комплексного підходу до соціально-гуманітарної політики шляхом реалізації державницької ідеології в Україні. Особливо актуальна ця функція держави в епоху суспільних криз, коли необхідно забезпечити національну безпеку держави, мобілізувати її внутрішні сили. Держава через свою суспільну природу представляє інтереси всіх соціальних груп, тому наслідком повного відходу держави зі сфери ідеологічного регулювання та ідеологічної мотивації політичної діяльності стало заміщення її іншими суб'єктами, ідеологеми і ціннісні домінанти яких уже не виражають інтереси всіх соціальних груп і суспільства загалом.

Ключові слова: державницька ідеологія, соціальні чинники, концепція, регуляторна політика, трансформація, формування, суспільство.

The question of creation of the system of state administration of national security of Ukraine is a natural response to the trends and the direct challenges and threats to national security of our country. That is why it is so important to comprehensively study the elements and the directions of development of this system, and in particular, institutionalization. The purpose of the article is the determination of the institutional bases of public administration concerning the provision of national security in Ukraine. Our task was to describe the necessity of solving scientific and practical task as for working through the evaluation of institutional functions of public administration concerning the provision of national security.

It was defined that the goal of the state administration of national security of Ukraine is to carry out effective activities by the state of domestic and foreign policy under different conditions. The state policy of national identity is a complex set of mechanisms of state regulation on public opinion and national security. The subject matter of the state policy of national identity forms those spheres of public life, which functionally relate to the reproduction of national security. The importance of the state policy of national identity among other spheres of public administration and state policy including is determined by functions that perform the mechanism of national identification in the system of social organization and self-regulation. The sphere of ensuring national security of our state at the present stage is in a state of rapid and constant changes, and at the same time almost all aspects of the functioning of both the state and the society within it are intertwined. Today, it is important to identify the

УДК 351.84:35.072.2:342.5 (477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2020-16-19>

Демидко Д.Л.

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

verified threats to national security and the strategic risks of sustainable social and economic development of the state through the processes of globalization of the world community.

National identity is always associated with a set of social values and norms that the individual recognizes and supports as their own. National identity is characterized by a focus on the humanitarian idea and on interaction with other members of society, with the ultimate goal of such action – the future of the country. The state is characterized by an important factor in the development of the individual and acts as a guarantor of values that are important as a guarantor for the realization of the humanitarian potential of the individual. At the same time, there are differences in the evolutionary development of the mechanisms of the states in question, which leads to significant differences in the state legal restriction of the arbitrariness of the authorities through the mechanism of publicstate control. The latter mediates the difference in the corruptness of the states in question. It is concluded that in modern domestic legal thought, shortcomings in the fight against corruption are mostly associated with imperfect control and legislation.

National and civic identity is a key factor in determining the vector of humanitarian development of the state; it defines the set of characteristics on which the development of the nation depends. Under national identity, we mean the totality of social representations and practices associated with inclusion in a particular community, provided that this community can be char-

acterized as a state. Under certain conditions, these identities can act as a consolidating factor for the formation of a socially active group with signs of subjectivity based on a certain state ideology. Criticized is the economic approach to the state, which dominates in the practice of public administration in Ukraine, leading to the commercialization of state-legal relations, and, consequently, to increased corruption. The conclusion is made that it is inconsistent with both theoretical concepts of statehood and the practice of building an effective state functionally aimed at achieving public interests. The results of the study are summarized and the main provisions and conclusions on the problem discussed are formulated, recommendations are given on the introduction of measures aimed at limiting corruption in the Ukrainian state-legal reality. It is noted that their implementation will take quite a long time, because they are all aimed at changing the existing mechanism of functioning of a state-organized society and are built directly into it. At the same time, being even partially included in this mechanism, in the future they will develop independently, which, on the one hand, will simplify their implementation, since it will require less effort, on the other hand, it will cause irreversibility of the process, excluding the possibility of a return to the old one mechanism. In fact, this will lead to the creation of a modern democratic state with a developed "civil society".

Key words: state ideology, socio-patriotic factors, concept, regulatory policy, transformation, formation, society.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями.

Ідеологічні цінності спрямовують діяльність людей у політичній, духовній, державній та інших сферах суспільства, забезпечують цілісність соціосфери у загальному, ідеологічна структура є визначальною силою розвитку і функціонування всіх систем соціосфери. Ідеологія є важливим фактором легітимації державної влади, обґрунтовує її право на управління суспільством і створює основу для проведення тієї чи іншої політики. Вона є виразом інтересів, поглядів, ідей певних соціальних груп, обґрунтуванням і захистом їх соціально-політичних позицій, виходить за рамки вузькогрупових позицій, змикається із загальнолюдськими підходами до соціального світу, із загальнолюдськими цінностями, а також сукупністю поглядів, цінностей, поділюваних усією нацією або кожним її громадянином.

Стабільне функціонування ідеології суспільства, наявність стійкої ціннісної системи, що є основою соціальних взаємодій, існування консолідуючого суспільного ідеалу – всі ці умови необхідні для підтримки стабільності соціальних систем [4]. Основним механізмом державного управління, що дає змогу підтримувати стабільне функціонування соціальної системи загалом, є ідеологічна соціалізація як процес засвоєння індивідом ідеологічних норм і цін-

ностей, найбільш фундаментальних економічних, соціально-політичних, правових, культурних, безпекових та інших орієнтирів, що становлять ціннісне ядро ідеологічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Інтерес до проблем, пов'язаних із сутнісним змістом поняття «ідеологія», визначенням функцій і місця ідеології в суспільному житті, не згасає в науковій думці протягом останніх двох століть. З появою цього поняття в гуманітарних науках склалися різні підходи до його інтерпретації: від розуміння ідеології як ілюзорного, помилкового, спотвореного до розгляду її як необхідної соціальної підсистеми, яка виконує функції інтеграції, підтримки стабільності, як певної нормативно-ціннісної матриці, яка визначає різноманітні суспільні процеси. Загальним для сучасних досліджень у науці державного управління є визнання того факту, що дати універсальне визначення цьому феномену неможливо [2].

Головна функція ідеології – забезпечити єдність і порядок у гуманітарній складовій частині національної безпеки; у центрі уваги дослідників перебувають як змістові, так і функціональні аспекти ідеології. Ідеологія як логічно заснована система символів виконує важливу функцію зв'язку пізнавального й оціночного сприйняття соціальних умов з програмами колективної дії зі зміцнення і трансформації

суспільства. Завданням науки державного управління є формулювання і реалізація у громадянському суспільстві науково обґрунтованої системи, яка орієнтує на дію, що забезпечує суспільний прогрес.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Ідеологію не слід розглядати з позицій її істинності чи хибності, вона необхідна внаслідок виконуваних нею соціальних функцій, серед яких – інтеграція суспільства в єдине ціле, забезпечення процесів управління суспільством, формулювання цілей національної безпеки, легітимація державної влади та багато інших. Наука радянського періоду розглядала ідеологію як системоутворюючий елемент соціальної системи, дослідження у цій галузі велися в руслі соціологічного підходу, коли ідеологія аналізувалася з позицій інтересів соціальних прошарків.

На базі соціологічного дослідження ідеології вона починає розглядатися як цілісна система виробництва, розподілу і споживання духовних продуктів, що здійснюється за допомогою соціальних інститутів і виражає інтереси певної соціальної групи суспільства, що включає в себе апарат ідеологічного впливу як інструмент реалізації ідей і цінностей. Формування нової державницької ідеології означало б прямий замах на такі фундаментальні принципи демократії, як вільнодумство, толерантність, ідейно-політичний плюралізм. Трансформація ідеологічної системи українського суспільства тягне за собою зміну всіх інших громадських підсистем, визначаючи прогресивний або регресивний розвиток економічних, політичних і державних відносин у сфері національної безпеки.

Мета статті полягає в обґрунтуванні інституційних складників ідеологічної соціалізації та її ролі в гуманітарній політиці держави в контексті національної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Динамізм сучасного суспільства, його інформаційний характер, множинність і часто неузгодженість дій інститутів соціалізації призводять до того, що від особистості нині потрібен великий ступінь автономії. Ідеологічна соціалізація служить однією з важливих умов нормального функціонування суспільства, забезпечення і стабілізації соціального порядку, необхідної безперервності суспільного розвитку в контексті національної безпеки.

Громадянське суспільство формує систему соціального контролю над виконанням соціальних норм, ціннісно-нормативний механізм

регуляції соціального життя є відображенням характеру взаємин суспільства й індивіда, держави і суспільства. Якщо розуміти ідеологію як ціннісно-нормативну підсистему суспільства, своєрідний світогляд соціуму, ідейну основу всіх наявних суспільних відносин у сфері економіки, культури, політики в тому числі, то, очевидно, що ідеологічні цінності не належать тільки до сфери політики.

Ідеологія є механізмом раціоналізації на макросоціальному рівні, вона є способом раціоналізації, виправдання ірраціональних імпульсів, це теорія, яка суб'єктивно інтерпретує навколишню дійсність. Для підтримки соціального порядку необхідно ставити цілі та прагнути до ідеалів, інакше кажучи, спиратися на будь-які ідеології і при цьому змиритися з можливими перешкодами на шляху досягнення мети, які об'єктивно існують у реальності в контексті національної безпеки. Зміни ідеологічного компонента тягнуть за собою трансформацію і всіх інших соціальних підсистем. Ідеологіями є лише такі системи цінностей, які, виступаючи політичним світоглядом, що має силу віри, мають особливо великий орієнтаційний потенціал і тому здатні приборкувати пов'язані з кризою процеси соціальної аномії.

Відповідно до інтерпретації ідеології як суспільної підсистеми можна виділити ще один пласт її розуміння, крім трактування її як системи цінностей, ідей, поведінкових норм, що формується за допомогою діяльності різних соціальних інститутів, що визначає функціонування і розвиток соціуму загалом. У широкому сенсі ідеологія уособлює складну систему ідеологічного виробництва, що включає систему ідей. Соціальний капітал у загальному вигляді можна визначити як особливу якість суспільних відносин, соціальних зв'язків, що виражається в таких характеристиках, як надійність, довіра членів суспільства один до одного, до функціонуючих соціальних інститутів.

Для політичної стабільності, для ефективності урядів і навіть для економічного прогресу соціальний капітал, можливо, ще більш важливий, ніж капітал фізичний або людський. Ідеологічно-соціалізована людина, що має комплекс несуперечливих економічних, політичних, правових та інших поглядів, цілком може бути ідеологічно соціалізованою, тому що критерієм виступає політична активність особистості. Також ідеологічна соціалізація використовується як частина процесу політичної соціалізації в контексті засвоєння індивідом ідеологічних цінностей у сфері політики.

Ідеологічна соціалізація в контексті національної безпеки розуміється як двосторонній, взаємозумовлений процес взаємодії індивіда

із суспільством, у результаті якого відбувається засвоєння ідеологічних норм і цінностей, тобто найбільш фундаментальних економічних, соціально-політичних, правових, культурних, духовних, екологічних та інших орієнтирів і змістотворних установок, що становлять ціннісно-нормативне ядро ідеологічної системи. Ідеологічна соціалізація виступає як масштабний соціальний процес, як частина ідеологічного процесу, що розуміється нами як еволюція ідеологічної системи суспільства в контексті національної безпеки.

Особливо сильну загрозу становить одночасна трансформація політичної, економічної та ідеологічної сфер суспільства – спроба кардинальної зміни основних елементів ідеологічної соціалізації. Ідеологічні цінності – це цінності соціогенного характеру, що виступають основними регуляторами соціальної поведінки [5]. На макрорівні соціальності ідеологічна соціалізація виконує функції підтримки стабільності та, відповідно, всієї соціальної системи загалом шляхом формування загальнозначущої системи цінностей, яка регламентує поведінку людей, що організує і направляє соціальний розвиток у контексті національної безпеки.

Процес ідеологічної соціалізації досить складний, а його результат, який визначається суб'єктивними установками особистості та стихійних механізмів соціалізації, не очевидний. Ідеологічна соціалізація не обмежена будь-якими часовими параметрами, вона триває все життя людини і включає в себе цілеспрямований ідеологічний вплив суспільства на особистість з боку інститутів, що тією чи іншою мірою здійснюють ідеологічну функцію, всю сукупність стихійних впливів з боку соціального середовища, а також впливають на становлення особистості та її власну активність. Ідеологічна соціалізація в контексті національної безпеки може здійснюватися лише на базі вже засвоєних особистістю загальних, фундаментальних цінностей, найбільш базових понять у політичній і правовій сферах життя.

Основним інститутом ідеологічної соціалізації є держава і це твердження справедливе як для держав з авторитарними режимами правління, так і для сучасних демократій, державна влада має монополні привілеї на вироблення та впровадження ідеологічних цінностей. У демократичних режимах держава виконує функції акумулювання ідеологічних цінностей, найбільш актуальних у суспільстві, вироблених самим соціумом, усією сукупністю інститутів громадянського суспільства, а також функцію трансляції цих цінностей і закріплення їх у суспільній свідомості для подальшого розвитку держави і суспільства.

Усвідомлювана громадянами країни підміна соціально значущих цінностей веде до ще більшого ступеня відчуження індивіда від соціуму і держави, зменшення фактору національної безпеки. Тому відмова держави від ідеологічної діяльності призводить до олігархізації державної влади, конфронтації різних соціальних груп і відповідних їм ціннісних систем [1]. Відбувається зростання напруженості в міжнародних відносинах, формується образ ворога, часто за національною ознакою. У цих умовах неможливі творча діяльність суспільства, розбудова демократичних відносин, зміцнення громадянської самосвідомості і формування громадянського суспільства в контексті національної безпеки.

Вирішення цієї згубної за своїми наслідками ситуації можливе за допомогою активного втручання держави, активізації її культурної, виховної, ідеологічної функцій. Будь-яка державницька ідеологія містить у собі програмні положення, що визначають перспективи та напрями розвитку суспільства й утворюють фундамент для мотивації і мобілізації його членів. Це зумовлює тісний зв'язок ідеології і держави, позаяк ідеологія служить духовною основою здійснення державної влади, формування та реалізації державної політики загалом.

Вона є основним фактором легітимації державної влади, обґрунтовує її право управляти суспільством і реалізовувати ту чи іншу стратегію в контексті національної безпеки. Одна з найважливіших функцій ідеології полягає в інтеграції суспільства, позаяк цілком очевидним є те, що без вироблення загальнонаціональних цілей розвитку, що інтегрує системи цінностей, неможливе успішне вирішення наболілих проблем в економіці, політиці, соціальній сфері. Ідеологеми, що транслюються державою, знаходять своє відображення в державницькій ідеології – цілісній сукупності принципів, ідей, що формулюють основні національні державні цінності та інтереси, на їх базі визначають цілі і завдання розвитку держави, стратегічні пріоритети нації.

Державницька ідеологія може уособлювати програмний документ, але частіше за все, особливо якщо говорити про сучасні розвинені демократичні країни, її постулати присутні в різних нормативних актах держави, законах, а також у таких програмних документах, як доктрини національної безпеки, зовнішньої політики держави. Державницька ідеологія в контексті національної безпеки є настільки ж невід'ємною ознакою будь-якої держави, як і державний суверенітет, територія, правова система, їх ослаблення здатне привести до кризових явищ, аж до розпаду цієї держави [3].

Зменшення ефективності державного управління, слабкість органів державної влади у всій її вертикалі, які досягли критичного рівня, безумовно, небезпечні для держави, але тією ж мірою, як і ослаблення її ідеологічних засад і підтримки їх громадянським суспільством. Наслідком цього є ослаблення національної або державної самоідентифікації, втрата суб'єктивної значущості держави для її громадян. Може зникати відчуття особистісного характеру зв'язків між державою та індивідом, що не може не позначитися на міцності держави в контексті її національної безпеки.

Формулювання висновків і перспектив подальших досліджень у цьому напрямі.

Можна ще раз підкреслити важливість держави як інституту ідеологічної соціалізації в регулюванні ідеологічної сфери суспільства. Підсумовуючи теоретичний аналіз змістового і формального аспектів ідеологічної соціалізації, ще раз відзначимо необхідність такого процесу для підтримки стабільності ідеологічної сфери суспільства в контексті національної безпеки. Ідеологічна доктрина, укладаючи в собі загальні принципи політики держави, стратегію її розвитку, формулює уявлення про напрям розвитку суспільства і держави. Вона формує конкретний образ майбутнього країни як найближчого, так і віддаленого, виступаючи рушійною силою суспільного розвитку, інструментом інтеграції мобілізації суспільства.

Підтримувана суспільством ідеологія підвищує легітимність влади, і, відповідно, збільшує ефективність громадських і державних перетворень у контексті національної без-

пеки. Малоефективні спроби реформування і модернізації країни багато в чому пояснюються відсутністю в діях державної влади чітко виражених ідеологічних орієнтирів, стратегій і перспектив подальшого розвитку, а також зниженням легітимності влади, втрати її соціальної значущості для громадян. Ідеологічна соціалізація необхідна не тільки державі, а й громадянам, вона формує певну систему суспільного світогляду, дає розуміння орієнтирів, цілей, ідеалів розвитку суспільства, визначає місце окремого індивіда в системі суспільних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Канавець М.В. Роль громадськості у просуванні реформи державного управління. *Право та державне управління*. 2017. № 1(26). С. 170–177. URL: www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2017/29.pdf (дата звернення: 26.12.19).
2. Ковальчук В.Г. Основні принципи сучасної державної гуманітарної політики України. *Стратегічні пріоритети*. № 4 (25). 2012. С. 18–21.
3. Павлюк К. Діяльність неурядових громадських організацій у контексті забезпечення національної безпеки. *Вісник НАДУ*. 2012. № 2. С. 210–217.
4. Пироженко В.О. Гуманітарний складник національної безпеки: предмет дослідження та коло основних проблем. *Стратегічна панорама*. 2005. № 2. С. 37. URL: niss.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=prmb1&issue=2005_2 (дата звернення: 30.01.2020).
5. Степанко О.В. Сутність, мета, завдання та складники гуманітарної сфери. *Теорія та практика державного управління*. 2012. Вип. 3. С. 201–208. URL: nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2012_3_29 (дата звернення: 30.01.2020 р.).